

EU:s kapacitet som en global aktör

En kvalitativ fallstudie av unionens norm- och
policyöverförande processer till Kosovos rättsområde

Abstract

Previous conclusions in the research area established a decline of the European Union actorness on a global scale. One reason for this could possibly be that other international actors have increased their involvement from several aspects in regions where the European Union previously had a major influence, such as Africa and the Western Balkans. Therefore, the aim of this study is to broaden and deepen the understandings of the EU as an actor on a global scale. By focusing on one criteria of actorness: capability, this thesis seeks to examine the nature of the European Unions actor's capability regarding the rule of law in Kosovo. By analyzing official documents of the European Commission and The European Union Rule of Law Mission in Kosovo, this study provides insights in different aspects of the union's ability to formulate policy's and utilize policy instruments to diffuse its norms, rules and practice to the jurisdiction of Kosovo.

Nyckelord: Europeiska unionen, aktörskap, aktörskapacitet, Kosovo, rättsstatsprincipen

Antal ord: 10 277

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	2
1.1.1	EU:s yttre förbindelser	2
1.1.2	EU i Kosovo	4
1.2	Syfte och frågeställning.....	5
1.3	Uppsatsens disposition	6
2	Teoretiskt ramverk	7
2.1	Tidigare forskning om aktörskap	7
2.2	Teori – EU som en global aktör	8
2.3	Teoretiska överväganden.....	10
3	Metod och material	12
3.1	Forskningsdesign och metod	12
3.2	Material	14
3.3	Operationaliseringar och analysverktyg.....	15
4	Analys	18
4.1	Faktor 1 – EU:s kapacitet att sprida policys och normer	18
4.2	Faktor 2–4: Koherens inom den Europeiska unionen	22
4.2.1	Vertikal och horisontell koherens inom EU	22
4.2.2	Institutionell koherens inom EU	24
5	Slutsats och diskussion	27
6	Referenser	29

1 Inledning

"The EU is a global payer, but must also become a global player"
(Europaparlamentet 2018).

I en tid av stora globala utmaningar som flyktingkriser, klimatet och inte minst en pandemi som påverkar människor runt om i hela världen har det funnits stora möjligheter för ett projekt som den Europeiska unionen att kliva fram och inta en betydelsefull och inflytelserik roll som en global aktör. Citatet ovan tillhör den före detta EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker och illustrerar väl att denna ambition existerar inom EU. Sedan Lissabonfördraget trädde i kraft 2009 uppger artikel 21 i Fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) att EU ska vara en global aktör. Inom ramen för EU:s yttre åtgärder om dess gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (CFSP) skall unionen sträva efter att globalt föra fram de principer som legat till grund för dess egen tillblivelse – bland annat demokrati, rättsstatsprincipen och mänskliga rättigheter.

Samtidigt ställs EU:s aktörskap mot konkurrens i regioner där de tidigare haft ett stort inflytande. Förutom att Kina investerar massivt i stora delar av Afrika där EU tidigare haft djupa förbindelser med länder genom omfattande utvecklingsbistånd, har EU:s aktörskap på västra Balkan även kommit att utmanas av länder såsom Ryssland, Turkiet och Kina. Tysklands utrikesminister Heiko Maas, Frankrikes president Emmanuel Macron och Jean-Claude Juncker har antytt att om EU inte levererar en trovärdig europeisk framtid för länderna i regionen, kommer länderna fortsätta söka stöd från andra aktörer som inte delar unionens värderingar (Rettman 2018). Denna oro bekräftades under EU-toppmötet i maj 2020, även kallad Zagrebförklaringen, där man tog tillfället i akt att återigen bekräfta att västra Balkan hör hemma i EU och utöka samarbetet för att inte riskera att andra aktörer utökar sitt inflytande (Haglund 2020). "Ett ökat EU-bistånd kommer att knytas till konkreta framsteg med de rättsstatliga och socioekonomiska reformerna och när det gäller huruvida partnererna på västra Balkan ansluter sig till EU:s värden, regler och normer", konstaterade EU under mötet.

Mot denna korta bakgrund har EU tydliga ambitioner att vara en global spelare – däremot är det omdebatterat om de faktiskt bör betraktas som en internationell aktör. Mer konventionell teoribildning kring internationella relationer har ofta problem med att på ett adekvat sätt konceptualisera EU och dess externa förbindelser eftersom perspektiven tenderar att ha ett statscentrerat och rationellt

fokus. En kritisk ståndpunkt kan således vara att eftersom EU varken är en stat eller har tydligt definierade intressen som möjliggör ett rationellt agerande kan EU inte klassificeras som en fullvärdig global aktör. Den här uppsatsen motsätter sig sådana resonemang, och instämmer i den teoribildning som kan tillkännage internationella institutioner och organisationer som fullvärdiga globala aktörer. Med det sagt har den här studien för avsikt att fokusera på EU:s kapacitet som aktör i ett av länderna på västra Balkan – Kosovo – där EU har haft en hög närvaro sedan 1999 och har status som ett potentiellt kandidatland till unionen.

1.1 Bakgrund

För att placera den Europeiska unionens aktörskap och Kosovo i uppsatsens kontext är det nödvändigt med en kort genomgång av EU:s relationer och yttre förbindelser med andra stater, bland annat genom ENP och SA-avtal. Därefter följer en bakgrund kring EU:s roll och närvaro i Kosovo.

1.1.1 EU:s yttre förbindelser

EU:s yttre förbindelser inrymmer en mängd olika områden som handelsfrågor, relationer med andra internationella aktörer – men även utvidgningspolitik och förbindelser med länder såväl inom som utom Europa. EU:s globala aktörskap går således att återfinna i många avseenden och inom en mängd politikområden. Exempelvis så är EU och EU-länderna tillsammans, genom Europeiska utvecklingsfonden (EUF), de största givarna av offentligt utvecklingsbistånd och har djupa relationer med stora delar av bland annat Afrika, Västindien och Stillahavsområdet (AVS-länder). Unionen är dock en inflytelserik institution även i närområdet och har djupa relationer med närliggande länder inom ramen för EU:s grannskapspolitik (*European Neighbourhood Policy*, ENP), och 1999 lanserades EU:s stabiliserings- och associeringsprocess (SAP), ett ramverk för förbindelser mellan EU och länderna på västra Balkan, för att skapa utsikter för en EU-integration (Europaparlamentet 2020).

Den Europeiska grannskapspolitiken kom till i samband med EU:s utvidgningsomgångar 2004–2007, när bland annat länder som Ungern, Tjeckien, Polen, Rumänien, Bulgarien och baltstaterna anslöt sig till unionen. I samband med detta utformades ENP, efter ett förslag till EU:s ministerråd av Chris Patten, dåvarande EU-kommissionären för yttre förbindelser, samt av Javier Solana,

dåvarande höga representant för GUSP, att unionen borde öka samarbetet med sina grannländer (Bengtsson 2009, s.42). Denna nya grannskapspolitik har mynnat ut i ett partnerskap mellan EU och 16 länder i Europas periferi, från länder i Kaukasregionen till länder som Marocko, Israel och Palestina.

Europaparlamentet skriver att den europeiska grannskapspolitiken erbjuder sina grannländer förmånliga förbindelser som bygger på ett ömsesidigt åtagande i fråga om gemensamma värderingar och detta bygger på avtal mellan EU och partnerländerna (Europaparlamentet 2021). Bengtsson (2009) summerar det till att unionen erbjuder en djupare politisk- och ekonomisk integration i utbyte mot att partnerländerna antar unionens liberala kärnvärderingar: demokrati, rättsstatsprincipen och respekt för mänskliga rättigheter (s.43). Denna politiska- och ekonomiska integration omfattar bland annat reformprogram med varierande tidshorisonter, och EU är en betydelsefull ekonomisk finansär för att partnerländernas mål ska uppfyllas. Finansieringen för att sprida dessa policys, normer och en djupare integrering mellan EU och å andra sidan grannländerna kommer främst från det europeiska grannskapsinstrumentet, med ett anslag för 2014–2020 på 15,4 miljarder euro, men även EU-kommissionen ger ekonomiskt stöd i form av bidrag till länderna – samtidigt som Europeiska investeringsbanken och Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling tillhandahåller lån (Europaparlamentet 2021).

Inom ramen för EU:s yttre förbindelser ingår även politiken för utvidgning av unionen. I nuläget erhåller Montenegro, Serbien och Turkiet, Albanien och Nordmakedonien kandidatstatus och Bosnien och Hercegovina samt Kosovo status som ett potentiellt kandidatland. EU skriver att målet med utvidgningspolitiken syftar till att:

[...] förena europeiska länder i ett gemensamt politiskt och ekonomiskt projekt. Vägled av unionens värden och villkorad av strikta krav har utvidgningen visat sig vara ett av de mest framgångsrika instrumenten för att främja politiska, ekonomiska och sociala reformer samt för att befästa fred, stabilitet och demokrati på hela kontinenten. Utvidgningspolitiken förstärker också EU:s närvaro på den internationella arenan (Europaparlamentet 2018).

Dessutom konstaterar EU-kommissionen i *"Strategi för utvidgningen och huvudfrågor 2014–15"* även att utvidgningspolitiken bidrar till ömsesidig nytta i form av fred, säkerhet och välstånd i Europa samt att den ger EU ökad politiskt och ekonomiskt inflytande. Dessa två konstaterande från EU:s håll innehåller två viktiga aspekter, dels vikten av att sprida unionens värden och policys till andra länder, dels att utvidgning förstärker unionens position på den globala arenan. Även om EU:s politiska mål för ENP skiljer sig åt gentemot utvidgningspolitiken för kandidatländerna, går det att argumentera för att EU är en viktig institution och aktör i många av dessa länder, inte minst med hänsyn till det faktum att EU har omfattande politiska och ekonomiska samarbeten med länderna. Dessutom, och

framför allt, ser EU sig själv som en framgångsrik global aktör som har en skyldighet att sprida liberala värden och principer som legat till grund för dess egen tillblivelse till resten av världen. Det existerar även en dimension av mer realistisk karaktär då det ligger i unionens egenintresse att bidra till fred, säkerhet och välbefinnande i dess närområde eftersom det genererar säkerhet och stabilitet för unionens egna medborgare (Bengtsson 2010, s.44–48). I nästa avsnitt kommer EU:s roll och närvaro i Kosovo att redogöras för.

1.1.2 EU i Kosovo

Kosovo, som är ett av världens nyaste länder bröt sig ur Serbien 2008 och utropade sig självständigt. Landets självständighet är däremot omtvistad och drygt 100 av FN:s 193 medlemsstater erkänner Kosovo som en stat (Utrikespolitiska institutet 2021). I en region som länge präglats av konflikter, korruption och bristande demokrati har internationella samfund haft olika missioner på plats. *United Nations Mission in Kosovo* (UNMIK), instiftades 1999 genom FN:s säkerhetsråds resolution nummer 1244, och hade som uppgift att leda en interimistisk civil administration i samarbete med andra internationella organisationer som EU, NATO och OSSE (Försvarsmakten 2021).

Den Europeiska unionen har haft en betydande roll i det internationella arbetet i Kosovo sedan 1999. EU är aktivt i Kosovo genom sin särskilda representant (EUSR), men även genom den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (CSDP), som är en del av den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (CFSP). Via CSDP ingår EU:s rättsstatsuppdrag i Kosovo – ”The European Union Rule of Law Mission in Kosovo” (EULEX) – som lanserades 2008 som den största civila missionen någonsin inom ramen för CSDP, och samma år överfördes många av UNMIK:s uppgifter på rättsområdet till EULEX (Greicevci 2011, s.297). EULEX övergripande uppdrag har varit att bistå Kosovos myndigheter på rättsområdet, i synnerhet med att inrätta hållbara och oberoende rättsinstitutioner, och arbetar inom ramen för resolution 1244. Fokus har legat på att bygga upp en rättsstat fri från korruption och politisk inblandning, och i överensstämmelse med rättsstatsprincipen, internationella mänskliga rättigheter samt praxis (EULEX 2021). Även om intentionen med missionen i stora drag har varit att utbilda och övervaka de rättsvårdande myndigheterna i Kosovo, har EULEX haft verkställande makt och befogenhet att ta över vissa rättsliga uppgifter i landet. Europeiska utrikestjänsten skriver att EU:s närvaro i Kosovo spelar en central roll när kommer till att genomföra EU:s agenda i landet, i synnerhet främjandet av europeiska normer (EEAS 2021).

Som nämnt tidigare har Kosovo även status som ett potentiellt kandidatland till EU, och närmandeprocessen till unionen genomförs främst inom ramen för EU:s stabiliserings- och associeringsprocess (SAP), vilket fungerar som EU:s samlade

politik och politiska verktyg för länderna på västra Balkan. SA-avtal är bilaterala associeringsavtal mellan EU och Kosovo, och omfattar reformer och strategier på ett flertal politikområden som anpassning till EU:s lagstiftning, frihandel och demokratisering (Europaparlamentet 2020). Målet och syftet med SA-avtalen är att skapa förutsättningar för ett medlemskap i unionen och följaktligen ligger de prioriterade politikområdena i linje med EU:s värderingar som återfinns i EU-fördragets artikel 2 samt i *Köpenhamnskriterierna* (Regeringskansliet 2014).

Mot denna korta överblick av EU:s omfattande närvaro i landet är Kosovo ett intressant fall att studera i förhållande till unionens aktörskap. Bortsett från ovan konstateranden som att EULEX haft ett exekutivt mandat och befogenhet över legala uppgifter eller att Kosovo är ett potentiellt kandidatland till unionen, har Kosovo sedan 1999 fått mer än 2,3 miljarder euro i EU-stöd och drygt 1 miljard euro i stöd till internationell närvaro (EEAS 2021). Å andra sidan har EULEX inte undgått kritik från såväl inhemska aktörer som tidigare forskning, där det även finns kritiker som menar att EU spelat ut sin roll som internationell aktör.

1.2 Syfte och frågeställning

Med hänsyn till tidigare forskning och litteratur om den Europeiska unionens aktörskap har denna studie för avsikt att studera EU:s aktörskap i fallet Kosovo. Trots att det publicerats studier med liknande infallsvinklar existerar det skillnader i val av fall, teori och angreppssätt. Detta påtalar något om ämnets relevans, och med en teoriprovande studie är målet att fylla några av de kunskapsluckor som finns i fallet och i teorin, vilket bidrar till studiens inomvetenskapliga- som utomvetenskapliga relevans (Esaiasson et al. 2012, s. 31). Det övergripande syftet med denna studie är därmed att utveckla en djupare förståelse för EU:s roll som en global aktör. För att nå denna förståelse kommer uppsatsen huvudsakliga fokus ligga på att beskriva EU:s aktörskap i Kosovo, specifikt gällande ett centralt policyområde där EU har haft ett stort inflytande – rättsområdet.

Således ämnar uppsatsen besvara följande forskningsfråga:

Vad kännetecknar den Europeiska unionens aktörskap i Kosovo beträffande rättsområdet?

1.3 Uppsatsens disposition

Inledningsvis har ämnet för denna uppsats formulerats och en kort överblick av EU:s yttre förbindelser samt deras närvaro i Kosovo redogjorts för. I nästa kapitel kommer tidigare forskning om aktörskap samt uppsatsens teoretiska ramverk att presenteras. I kapitel 3 följer metodologiska överväganden, empiriskt material, uppsatsens analysverktyg och teorins operationaliseringar. I kapitel 4 presenteras studiens analys utifrån fyra faktorer som kännetecknar EU:s aktörskapacitet. Därefter följer en avslutande diskussion och slutsatser.

2 Teoretiskt ramverk

I detta kapitel redogörs det för tidigare forskning och olika teorier om aktörskap. Därefter följer en presentation av studiens teoretiska ansats – Bretherton och Voglers (2006;2013) tredimensionella teori om den Europeiska unionen som en global aktör utifrån begreppen *opportunity*, *presence* och *capability*, men även teorins avgränsningar för den här uppsatsen.

2.1 Tidigare forskning om aktörskap

Yann Richard och Gilles van Hamme tar i artikeln "*The European Union as an Actor in International Relations*" (2013) upp att sedan 1970-talet har den Europeiska unionens status som en internationell aktör varit omdebatterad. Kritiker mot att identifiera EU som en aktör på den globala arenan, ofta med ett perspektiv centrerat kring stater, argumenterar för att EU varken är en stat eller en konstituerad politisk enhet och således inte heller är förmögen att agera rationellt och bör inte betraktas som en fullvärdig internationell aktör. Mot detta har dock ett flertal studier försökt visa att EU tvärtom är en väsentlig aktör i internationella relationer, inte minst genom det faktum att unionens rättsliga status har förtydligats genom Maastricht- och Lissabonfördragen (Richard & van Hamme, 2013).

Richard och van Hamme (2013) tar även upp att den tidigare forskningen gällande aktörskap generellt fokuserat på två dimensioner. Den ena har inriktat sig mer på det dialektiska förhållandet mellan struktur och aktör, medan fokuset för den andra har legat på aktörskapet i sig. De aspekter som är relevanta för den här studien är aspekter kring vad som kännetecknar en internationell institution likt EU:s aktörskap.

Sjöstedt (1977) är en av pionjäreerna av aktörskapsteorin och betonar vikten av "kapacitet" för att konceptualisera och utforma ett europeiskt aktörskap, såväl som att införa ett beteendekriterium som en tydlig avgörande faktor för en aktörs status på den globala arenan. Enligt Sjöstedt är aktörskap bland annat förmågan att uppträda aktivt och medvetet i förhållande till andra aktörer i det internationella systemet (1977:16). Andra försök till att konceptualisera EU:s kapacitet som aktör inom den globala politiken har gjorts av Jupille och Caporaso (1998), som lyfter fram fyra komponenter: *recognition* (erkännande), *authority* (auktoritet), *autonomy* (autonomi) och *cohesion* (sammanhållning). *Erkännande* syftar på att andra stater

eller enheter i det internationella systemet accepterar, interagerar och erkänner aktören i fråga (exempelvis EU), *auktoritet* på hur aktören har en juridisk befogenhet att handla, *autonomi* på hur aktören besitter en distinkt identitet och separata intressen som är oberoende andra aktörer samt *sammanhållning* som syftar till den grad som aktören är i stånd att formulera sammanhängande policys.

2.2 Teori – EU som en global aktör

Det teoretiska ramverket om aktörskap som den här studien kommer ta sin utgångspunkt i grundar sig i Charlotte Bretherton och John Voglers verk "*The European Union as a Global Actor*" (2006). Teorin är baserad på socialkonstruktivistiska antaganden och fokuserar på analys av EU:s aktörskap utifrån tre sammanhängande begrepp: *opportunity*, *presence* och *capability* (Bretherton & Vogler 2006, s.13), vilka kommer redogöras för här nedan. Ett viktigt tillägg är dock att i en globaliserad värld med ständiga utvecklingar på diverse områden, kan teorin i vissa sammanhang uppfattas som passé. Bretherton och Vogler skrev i artikeln "*A global actor past its peak?*" (2013) att EU:s status som internationell aktör idag inte är lika relevant som förr och att deras inflytande har minskat. Mot det faktum att EU fortsatt är en väsentlig del i Kosovos utveckling i många avseenden bör det inte betraktas som ett förlegat område att studera, utan snarare tvärtom: att EU kan förstärka sin status som en aktör.

Den första dimensionen, *tillfälle/möjlighet*, betecknar faktorer i EU:s externa miljö av idéer och händelser som antingen begränsar eller möjliggör aktörskap. Således är möjlighet det strukturella sammanhanget för EU:s agerande (Bretherton & Vogler 2006, s.24). Detta kan referera till tanken att ingen aktör i internationella kan betraktas som helt oberoende. En aktörs handlingar är genomförda inom ramen för ett visst sammanhang som antingen begränsar eller möjliggör ett aktörskap (Richard & van Hamme 2013). Bretherton & Vogler (2006, 2013) beskriver två händelser som grundläggande för tillfälle/möjligheten till EU:s aktörskap: Bretton Woods-systemets kollaps och kalla krigets slut. I och med den stabilitet som tillhandahölls av Bretton Wood-systemets monetära stabilitet och kalla krigets bidrag till en bipolaritet i det internationella systemet, fanns det relativt få förväntningar och möjligheter för EU:s externa agerande. Förlusten av dessa stabilitetskällor förändrade det externa sammanhanget och har på många områden möjliggjort för EU att vara en global aktör i vissa sammanhang. Däremot kan förändringar i den externa miljön likväl begränsa möjligheter för ett internationellt aktörskap. Till exempel har EU under en lång period haft nära relationer med länderna i Subsahariska Afrika genom strukturstöd, handel och omfattande partnerskap med AVP-gruppen (Organisationen för stater i Afrika, Västindien och

Stillahavsområdet). Under de senaste decennierna har dock Kina intagit en alltmer betydelsefull ekonomisk roll vilket resulterat i att EU:s inflytande i regionen har försvagats (Bretherton & Vogler 2013, s.380). Således kan den föränderliga externa miljön kring den Europeiska unionens påverka dess roll som en internationell aktör både negativt och positivt.

Den andra dimensionen, *närvaro*, konceptualiserar en aktörs förmåga att på grund av sin existens utöva inflytande utanför dess gränser (Bretherton & Vogler 2006, s.27). Närvaro kan förstås som en indikation på EU:s strukturella makt, och aspekten kombinerar EU:s grundläggande natur och identitet med de (ofta oavsiktliga) konsekvenserna av unionens interna prioriteringar och politik. Således betecknar närvaro inte nödvändigtvis EU:s aktiva yttre handlingar utan det är dess förmåga som aktör att forma partnerländernas uppfattningar, förväntningar och beteende som är väsentligt (Bretherton & Vogler 2013, s.377).

Den tredje och sista dimensionen, *kapacitet*, som Sjöstedt (1977) var tidig med att introducera som ett grundläggande kriterium för aktörskap, avser det interna faktorer som inverkar på EU:s förmåga att vidta externa åtgärder – eller icke åtgärder (Bretherton & Vogler 2006, s.29). Kapacitet täcker in en mängd olika aspekter, såsom en legitim karaktär i EU:s utrikespolitiska prioriteringar (som förutsätter att det existerar gemensamma värderingar bland EU:s medlemsländer), men Bretherton och Vogler identifierar specifikt två fundamentala dimensioner av kapacitet till: förmågan att formulera prioriteringar och utveckla policys samt tillgång och kapacitet att använda olika policyinstrument (2013, s. 381).

Europeiska unionens kapacitet refererar alltså till alla de interna aspekter av politiska processer som, genom att begränsa eller möjliggöra åtgärder, styr EU:s förmåga att utnyttja och profitera på sin *närvaro* och svara på *möjligheter/tillfällen* utanför dess gränser. I praktiken innebär det hur EU använder sig av olika instrument för att sprida normer och policys till ett partnerland.

En annan som studerat EU:s normöverförande processer är Ian Manners (2002), och hans teori Normative Power Europe syftar på att EU är en unik normativ makt i världspolitiken och förmågan att påverka vilka normer som skall råda. Utifrån de liberala kärnnormer som fred, frihet, demokrati och rättsprinciper som präglar EU:s politik identifierar Manners sex olika sätt som unionen sprider sina normer. Det första är *smittning* – normer sprids omedvetet av EU. Det andra är *information* – att normer sprids genom strategisk kommunikation. Det tredje är *propedeutiskt* – normer sprids genom EU:s institutioner. Det fjärde är genom *överföring* – normer sprids genom bilateralt utbyte mellan EU och ett partnerland. Det femte är *uppenbara* – normer sprids genom EU:s storlek och tyngd. Det sjätte och sista sättet är *kulturellt* – normer sprids genom kulturellt tilltagande och politisk inläring (Manners 2002, s.244–245).

En annan viktig aspekt och tillägg till aktörskapaciteten är att i en så pass unik organisation som EU kan det finnas utmaningar att formulera gemensamma och effektiva policys. Det är således av särskild vikt eftersom EU:s förmåga att formulera prioriteringar och policys identifieras som viktiga komponenter för ett aktörskap, enligt teorin. Bretherton och Vogler benämner denna problematik som "coherence problems" (koherens/samstämmighetsproblem) och identifierar tre nivåer av koherens som måste vara uppfyllda om EU:s policy-skapande kan betraktas som effektivt; koherensen skall vara vertikal, horisontell och institutionell (Bretherton & Vogler 2013, s.382). Den *vertikala* koherensen refererar och anger i vilken utsträckning EU:s medlemsstaters bilaterala externa policys överensstämmer med varandra och kompletterar EU. Således är det ett mått på medlemsländernas engagemang till en gemensam politik. I den här studien kan den vertikala koherensen handla om det medlemsländerna står bakom en gemensam strategi för aktörskap i Kosovo. *Horisontell* koherens refererar till friktioner mellan olika politiska sektorer som hämmar en effektiv utformning av politik och implementering av denna (2013, s.383) och *institutionell* koherens till unionens interna koordination och samordning av politiken, där det funnits en avsaknad av mekanismer för hantering av tvister mellan olika EU-instanser, exempelvis mellan rådet och kommissionen, men även inom kommissionen (ibid). Att de tre aspekterna av koherens är uppdelade beror främst på att underlätta analys av EU:s interna faktorer, i praktiken är de alla nära sammankopplade.

2.3 Teoretiska överväganden

Mot bakgrund av ovan framförda aspekter av Bretherton och Voglers (2006;2013) tredimensionella teori kring aktörskap tar den upp centrala beståndsdelar för att studera EU ur ett omfattande aktörsperspektiv. Här nedan kommer de tre dimensionerna – *tillfälle/möjlighet*, *närvaro* och *kapacitet* – att redogöras för i förhållande till fallet Kosovo, för att därefter motivera varför dimensionen kring kapacitet är vital för att besvara frågeställningen.

Tillfälle/möjlighet betecknar de externa faktorer som möjliggör eller begränsar den Europeiska unionens aktörskap. Förekomsten av andra internationella- och regionala aktörer som konkurrerar om inflytande över Kosovo skulle kunna leda till att EU:s aktörskap begränsas. Eftersom det existerar och har existerat många andra internationella aktörer i regionen under en lång period handlar tillfälle/möjlighet utifrån EU:s perspektiv i mångt och mycket om intressekonflikter mellan EU och andra aktörer som påverkar EU:s förmåga till ett aktörskap. Att studera denna dimension hade således handlat om hur andra aktörer inverkar på EU:s aktörskap och deras förmåga att sprida normöverförande processer till Kosovo, något som i sig är relevant men hamnar utanför den här uppsatsens syfte.

Närvaro konceptualiserar den Europeiska unionens förmåga att på grund av sin existens utöva inflytande i Kosovo. Närvaron fokuserar på aktörskapet utifrån att – ibland oundvikligt – forma partnerlandets uppfattning, förväntan och beteende, och kan handla om hur EU uppfattas i Kosovo, och vilka förväntningar som finns på EU som en internationell aktör. För att studera denna dimension hade ett fokus behövt ligga på hur inhemska aktörer uppfattar EU:s närvaro i Kosovo, såsom politiska partier, medborgare och organisationer. Även denna dimension kan tänkas vara viktig för att få ett fullständigt perspektiv på faktorer som möjliggör eller begränsar EU:s aktörskap. Däremot fokuserar inte den här studien på hur inhemska aktörer uppfattar EU och för att genomföra en sådan studie hade ett annat tillvägagångsätt, exempelvis med intervjuer av lokala företrädare, varit lämpligt för det ändamålet.

Kapacitet däremot fokuserar till stor del på hur EU tar hjälp av och använder sig av olika policyinstrument för att föra över normer och policys till Kosovo – och hur interna faktorer inom EU möjliggör eller begränsar deras förmåga att utöva externa åtgärder, vilket samspelar med de två andra dimensionerna: förmågan att utöva närvaro och svara på tillfällena och möjligheter i Kosovo. En viktig aspekt av kapaciteten som Bretherton och Vogler (2013) tar upp är just EU:s förmåga att formulera och utveckla policys, och för att lyfta fram vikten av EU:s interna sammanhang i denna dimension introducerade de även en aspekt om den interna koherensen – exempelvis hur samstämda EU är när det kommer till att prioritera och formulera policys för Kosovo. Utifrån denna studies syfte och med hänsyn till omfattning är således dimensionen om EU:s aktörskap av stor relevans för att besvara frågeställningen. Under rubriken *3.3 Operationaliseringar och analysverktyg* kommer begreppet kapacitet och teorin att ytterligare preciseras och definieras för att möjliggöra en konfrontation mot det empiriska materialet.

3 Metod och material

I detta kapitel presenteras studiens val av forskningsdesign, metod och det empiriska material som kommer att analyseras. Vidare förs en diskussion om det teoretiska ramverkets operationaliseringar och avgränsningar, men även hur uppsatsen skall gå till väga för att närma sig materialet.

3.1 Forskningsdesign och metod

För den här uppsatsen kommer forskningsdesignen att utgöras av en kvalitativ fallstudie. Genom att fokusera på EU:s aktörskap i fallet Kosovo beträffande ett policyområde, är förhoppningen att kunna bidra till en djupare förståelse av Europeiska unionen ur ett aktörsperspektiv. Mot det faktum att EU:s inflytande som en global aktör eventuellt kan ha minskat under de senaste åren, är EU genom bland annat EULEX fortsatt en betydelsefull institution i Kosovo, inte minst genom dess verkställande makt och befogenheter, övervakning och rådgivande roll på rättsstatsområdet (Europeiska Kommissionen 2020c). Även om nuvarande mandatperiod för missionen formellt upphör i juli 2021 är Kosovo fortsatt ett potentiellt kandidatland till unionen och erhåller stabiliserings- och associeringsavtal med EU. En studie med enbart ett fall kan dock vara problematiskt ur flera perspektiv, inte minst utifrån ambitionen att kunna frambringa ett resultat som är generaliserbart till andra fall. Inom ramen för fenomenet kring EU:s globala aktörskap hade det därmed varit möjligt med ett annat upplägg. Genom en mer kvantitativ analys hade man exempelvis kunnat studera hur framgångsrikt eller effektivt EU:s aktörskap har varit i Kosovo utifrån ett flertal faktorer. Med hänsyn till frågeställningens karaktär och studiens syfte som snarare är att söka förstå EU:s aktörskap och bedriva en intensiv forskning som går mer på djupet i ett fall, är det emellertid en rimlig ståndpunkt att det strategiska urvalet av fall motiveras utifrån dess relevans och betydelse snarare än dess generaliserbarhet (Teorell Svensson 2007, s.152). Mot den bakgrund som presenterats hittills i uppsatsen är Kosovo således ett relevant fall att studera i förhållande till unionens aktörskap.

Denna uppsats utgår även ifrån existerande teoribildning om EU:s internationella aktörskap, vilket kommer vara en grundläggande komponent i studien och kan enligt metodologiska termer klassificeras som teorikonsumerande såväl som teoriprovande. Den aspekt som kan betraktas som konsumerande handlar om att teorins centrala aspekter kommer att användas som ett analysverktyg för att besvara

frågeställningen; men den är även prövande i den mån att den existerade teoribildningen konfronteras med ny empiri vilket kan resultera i att antingen stärka eller försvaga teorin legitimitet och undersöka hållbarheten i teorins logiska konsekvenser (Esaiasson et al. 2012, s.40; Teorell & Svensson 2007, s.49, 53).

Uppsatsens kvalitativa analysmetod är delvis inspirerad av en idéanalys som kommer att genomföras på det material från bland annat Europeiska kommissionen och EULEX som presenteras i nästa avsnitt, i syfte att öka förståelsen för EU som en global aktör utifrån deras perspektiv. Däremot är en idéanalytisk metod inte lämplig i alla aspekter av frågeställningen, varför det även förekommer innehålls- och textanalytiska ansatser i bearbetningen av materialet och empirin, huvudsakligen från sekundärkällor som ställs mot unionens egenproducerade material.

En idéanalys kan i grunden ha olika huvudsakliga syften och Bergström och Svärd (2018, s.140) gör uppdelningen att den kan antingen vara idékritisk, förklarande eller beskrivande. Ansatsen i den här uppsatsen kommer att vara beskrivande, eftersom den har en ambition att utveckla en djupare förståelse för EU som en global aktör genom att beskriva delar av EU:s aktörskapacitet i Kosovo. Däremot kompletteras det analytiska mervärdet i studien med just de delar som kan betraktas som teoriprovande. För att gå tillväga med en idéanalytisk studie kan man genom att exempelvis studera texter, producera en redogörelse för hur den bakomliggande strukturella idévärld som genererar och ger upphov till just dessa uttryck kan se ut (Bergström och Svärd 2018, s.139). För att genomföra detta kan konstruera hypoteser om hur idéerna är konstituerade för att ge upphov till idévärlden i det specifika materialet. Med andra ord kan en beskrivande idéanalys innebära en analytisk granskning av idéerna i materialet, som inte nödvändigtvis uttrycks explicit (Beckman 2005).

I denna studie kommer metoden således innebära att sortera och systematiskt granska materialet och välja ut de delar som kan uppfattas ge uttryck för EU:s aktörskapacitet gällande Kosovos rättsområde. Materialet kommer därmed analyseras utifrån ett specifikt perspektiv: Bretherton och Voglers aktörskapsteori. Eftersom studien har en teoriprovande ambition kommer teorins operationaliseringar att utgöra ett par slags konstruerande antaganden, i form av faktorer som kännetecknar EU:s aktörskapacitet. Teorin utgör därmed i detta fall de bakomliggande hypotetiska idéstrukturerna som kommer att appliceras på materialet, i syfte att dels besvara frågeställningen, dels utifrån inomvetenskapliga ambitioner att föra teoribildningen på området framåt. För att gå tillväga med att analysera materialet kommer uppsatsen operationaliseringar och analysverktyg, i form av en matris, att presenteras i avsnitt 3.3. Utifrån denna studies syfte och frågeställning att fördjupa förståelsen för den Europeiska unionens roll som en global aktör genom att studera vad som kännetecknar EU:s kapacitet när det kommer till policys på rättsområdet i Kosovo, lämpar sig följaktligen en metod som

eftersträvar att studera idéer i ett material som kanske inte nödvändigtvis uttrycks explicit, och möjliggör en tolkning av materialet utifrån de identifierade faktorer som kännetecknar aktörskapacitet.

3.2 Material

För att kunna analysera EU:s aktörskapacitet i Kosovo intensivt är urvalet av det empiriska materialet i denna uppsats att betrakta som strategiskt och inte slumpmässigt utvalt (Teorell & Svensson 2007, s.84). Detta har skett genom ett hermeneutiskt tillvägagångssätt där studiens urval av material har identifierats som relevant för uppsatsens syfte, problemställning och teorin. Som tidigare redovisats för berör teorin olika aspekter av den Europeiska unionens aktörskap och utifrån detta faktum är det således en förutsättning att materialet valts ut strategiskt med hänsyn till de aspekter som teorin berör. Uppsatsens material består därför av såväl primär- som sekundärmaterial. En motivering till ett användande av sekundärkällor innebär att uppsatsen tar hänsyn till tidigare forskning som genomförts om EU som en global aktör, för att bidra kumulativt till ämnesområdet.

Den Europeiska kommissionen antar varje år en ny uppdaterad utvidgningsstrategi – en uppsättning policydokument där de bland annat förklarar EU:s politik och hållning när det kommer till tredje-länder. Dessutom inkluderas det en redogörelse över situationen i såväl kandidatländer som potentiella kandidatländer. För den här uppsatsens syfte existerar det många relevanta delar i det här materialet för att söka förstå EU:s aktörskapacitet, i synnerhet EU:s idéer om bland annat normöverförande processer och implementeringar policys som går hand i hand med EU:s värderingar och politik. I tillägg till dessa nämnda dokument släppte Kommissionen även i oktober 2020 "*Kosovo Report 2020*" som inkluderar aspekter av såväl Kosovos utmaningar som reformprioriteringar som kan kopplas till EU som en aktiv aktör i landet. Många av dessa policydokument berör dock ett flertal policyområden; och för den här studien är de delar som berör EU:s aktörskap på rättsområdet av särskilt intresse. För att komplettera material till EU:s aktörskapacitet specifikt på rättsområdet kommer även rättsinsatsmissionen EULEX senaste rapport "*Compact Progress Report 2018*" att analyseras, som till stor del redogör för vilken roll missionen har i implementering av policys och normer till Kosovos rättsstat. Dessa samlade material från officiella EU-instanser kan således klassificeras som primärkällor, och speglar väl den aspekt av uppsatsen som handlar om hur EU använder sig av olika strategier och policyinstrument för att föra över normer och policys till Kosovo, vilket öppnar upp för studiens teoretiska ingång.

En problematik som existerar i användandet av officiella EU-dokument i syfte att studera EU som en aktör skulle kunna vara att materialet ger en ensidig och en allt för positiv framställd bild av deras eget aktörskap. Det är möjligt att ett annat material, tillsammans med andra aktörers perspektiv i beaktande, hade kunnat frambringa ett annat resultat än från där unionen själva är avsändare. Utifrån uppsatsens syfte att öka förståelse för EU som en internationell aktör är det dock till en viss grad nödvändigt ur en del aspekter att använda sig av EU-producerat material, i synnerhet hur EU använder sig av olika verktyg för att sprida policys och normer till Kosovo. Däremot kommer uppsatsens material att kompletteras med tidigare forskning, i form av vetenskapliga artiklar, som är relevanta utifrån aspekter kring EU:s vertikala, horisontella och institutionella koherens gällande strategier och policys för Kosovo och hur detta möjliggör eller begränsar ett fungerande aktörskap på rättsområdet. Detta öppnar upp för att ge utrymme till mer kritiska infallsvinklar till EU:s aktörskap i allmänhet och deras aktörskapacitet i synnerhet, som ett komplement till EU:s egna utsagor. Det är även i användandet av denna typ av material som en mer idéanalytisk metod inte lämpar sig särskilt väl, utan det kommer snarare att fungera som en analytisk antites till idéerna i kommissionens material, för att öka uppsatsens analytiska mervärde.

3.3 Operationaliseringar och analysverktyg

Med hänsyn till tidigare förda resonemang kring teoretiska överväganden och avgränsningar under uppsatsens teorikapitel, kan vissa aspekter av teorin delvis uppfattas som abstrakta och problematiska att undersöka. Således krävs det att identifiera mer konkreta och precisa definitioner att studera. Som även tidigare har nämnts och utifrån denna uppsats syfte och frågeställning är Bretherton och Voglers (2006;2013) dimension om EU:s aktörskapacitet av stor relevans för att besvara frågeställningen och det som kommer att utgöra det teoretiska ramverk som konfronteras mot det empiriska materialet.

Dimensionen kapacitet kommer följaktligen utifrån det som presenterats under uppsatsen teoridel att fokusera på hur EU använder sig av olika instrument och tillvägagångssätt för att sprida normer och policys till Kosovos rättsområde, med tillägget om unionens olika interna attribut som påverkar förmågan att formulera policys: koherens. Enligt Bretherton och Vogler (2013) berör den vertikala koherensen i vilken utsträckning EU:s medlemsstaters bilaterala externa policys överensstämmer med varandra och kompletterar EU (s.382), vilket i denna uppsats kommer definieras som medlemsländernas överensstämmelse med EU:s officiella hållning gällande partnerskap med Kosovo. Horisontell koherens anger friktioner mellan olika politiska sektorer och frågor som hämmar en effektiv utformning av

politik och implementering av denna (s.383), vilket i detta avseende kommer att beröra hur prioriterad frågan gällande ett omfattande aktörskap i Kosovo har varit sedan dess självständighet. Slutligen refererar den institutionella koherensen till unionens interna koordination och samordning av policys (s.384), vilket i denna uppsats kommer beröra om det funnits brister i olika EU-enheters kommunikation sinsemellan som lett till ett begränsat aktörskap.

För att gå tillväga med att analysera materialet presenteras här nedan uppsatsens analysverktyg, i form av en matris. Matrisen innefattar teorins operationaliseringar som fungerar som fyra faktorer som utifrån teorin är vitala för att studera EU:s aktörskapacitet i Kosovo. Den bidrar till en enklare systematik i att undersöka de centrala faktorerna på det empiriska materialet, såväl som att filtrera materialets innehåll som är någorlunda omfattande. Syftet med att undersöka dessa faktorer är att de utifrån aktörskapsteorin kan bidra till en ökad förståelse av EU som en global aktör och besvara frågeställningen vad som kännetecknar unionens aktörskapacitet gällande Kosovos rättsområde. Valet av faktorer har således främst motiverats utifrån att besvara frågeställningen utifrån det teoretiska ramverket. I uppsatsens analysdel kommer faktorerna att undersökas var för sig, bortsett från Faktor 1.2 och 1.3 som av analytiska skäl kommer att behandlas tillsammans, eftersom det berör i stora drag samma delar av materialet och dessutom är faktorerna nära sammanlänkade.

Faktor 1.1. EU:s kapacitet att sprida policys och normer till Kosovos rättsområde
Faktor 1.2. Medlemsstaters delade uppfattning med EU om partnerskap med Kosovo
Faktor 1.3. Prioritering av Kosovo som ett policyområde
Faktor 1.4. EU:s interna samordning och koordination för policystrategier i Kosovo

Faktor 1.1 handlar därmed om hur EU använder sig av olika tillvägagångssätt och instrument i arbetet att sprida policys och normer till Kosovo, beträffande rättsområdet. Faktor 1.2 refererar till unionens vertikala koherens, med andra ord om det existerar en gemensam uppfattning och strategi hos EU:s medlemsstater när det kommer till partnerskap med Kosovo eller om den skiljer sig i specifika avseenden. Faktor 1.3 adderar en horisontell aspekt till koherensen och undersöker om Kosovo kan betraktas som ett prioriterat politikområde för EU. Slutligen refererar Faktor 1.4 till den institutionella koherensen och undersöker om det existerat brister i EU:s interna samordning och koordination för policystrategier i

Kosovo. Ett viktigt tillägg är dock att det kan finnas eventuella begränsningar att studera den sista faktorn med en idéanalytisk metod, då den kan förutsätta en annan typ av empiri såsom intervjuer, observationer eller interna rapporter som på ett mer precist sätt kan påvisa hur samordning och koordinationen har sett ut och ser ut. Däremot är det en viktig komponent i Bretherton och Voglers teori och kan trots de metodologiska begränsningarna ge insikter i EU:s aktörskapacitet även om de fås tas med en stor grad av försiktighet utifrån ett validitetsperspektiv.

4 Analys

I följande kapitel presenteras uppsatsens analys. För att besvara frågeställningen vad som kännetecknar den Europeiska unionens aktörskapacitet beträffande Kosovos rättsområde, kommer uppsatsen analys bestå av två delar. Den första delen består av Europeiska unionens kapacitet att formulera policys och hur de via olika instrument och tillvägagångssätt ämnar sprida dessa till Kosovos rättsstat. Den andra analysdelen handlar om unionens interna faktorer som inverkar på EU:s kapacitet att sprida policys och normer, utifrån vertikal, horisontell och institutionell koherens.

4.1 Faktor 1 – EU:s kapacitet att sprida policys och normer

Den första kapacitetsfaktorn som kommer analyseras här nedan handlar om hur EU använder sig av olika tillvägagångssätt och instrument i arbetet att sprida policys och normer till Kosovo, beträffande rättsområdet. En första viktig aspekt av detta som teorin lyfter är förmågan att formulera och utveckla policys. Denna uppfattning styrks i ett av strategidokumentet från kommissionen när man konstaterar följande:

For its part, the EU must remain credible, firm and fair, while upgrading its policies to better support the transformation process in the region (Europeiska kommissionen 2018, s.9).

Som även nämndes i teoriavsnittet har Manners (2002) identifierat att unionens normspridning kan ske på olika sätt till partnerländer, bland annat genom kulturellt tilltagande och politisk inläring, bilateralt utbyte mellan EU och Kosovo, men även på uppenbara sätt som genom EU:s storlek och tyngd. De idéer i det empiriska materialet som berör hur EU använder sig av olika instrument för att sprida policys och normer till Kosovos rättsområde är delvis varierande. I strategidokumentet "*An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*" (2020a) tar kommissionen upp att EU:s föranslutningsstöd (Instrument for Pre-Accession Assistance) IPA III kommer att uppgå till över 14 miljarder euro under perioden 2021–2027 för regionen västra Balkan. IPA III kommer att innebära en policy-driven strategi som sätter de grundläggande kraven för ett EU-medlemskap i centrum för att erhålla

finansiellt stöd. Vidare skriver kommissionen att genom att fokusera på dessa reformer och prioriteringar i partnerländerna resulterar det i att de förs närmare EU:s värderingar och standarder (Europeiska kommissionen 2020a, s.6). Från unionens perspektiv är det således tydligt att ett av många tillvägagångssätt för att sprida policys och normer är via finansiella instrument, där Kosovo med flera partnerländer gynnas ekonomiskt i implementerandet av politiska reformer som går i linje med EU:s normer och värderingar.

A core objective of the European Union's engagement with the Western Balkans is to prepare them to meet all the requirements of membership. This includes supporting fundamental democratic, rule of law and economic reforms and alignment with core European values (Europeiska kommissionen 2020b, s.2).

Ett huvudsakligt mål med EU:s aktörskap på västra Balkan och i Kosovo är således att stödja reformer i linje med deras egna värderingar och förbereda dem för att uppfylla kraven för ett framtida medlemskap i unionen. De värderingar, normer och kärnfrågor som ett flertal gånger i materialet nämns som det av störst vikt att sprida och för Kosovo att implementera är grundläggande mänskliga rättigheter, förbättrade demokratiska institutionerna, ekonomisk utveckling, offentlig administration samt rättsstatsprincipen. Dessa identifieras som fundamentalt för en blivande medlemsstat för att säkerställa att landet besitter en administrativ och rättslig förmåga att korrekt tillämpa EU:s regler och standarder i praktiken (Europeiska kommissionen 2018, s.6). Som tidigare konstaterat är den här uppsatsen främst intresserad av EU:s aktörskapacitet gällande rättsområdet, och citatet nedan bekräftar att en stark rättsstatsprincip är en helt avgörande aspekt enligt kommissionen.

The rule of law is a crucial aspect of democratic transformation and the key benchmark against which the enlargement countries' progress towards membership is assessed by the EU (Europeiska kommissionen 2020a, s. 4).

Inom ramen för EU:s samlade utvidgningspolitik samt stabiliserings- och associeringsprocessen (SAP) besitter unionen olika verktyg och instrument som används för att befästa normer och policys till Kosovo, utöver det finansiella tillvägagångssättet genom IPA III som nämndes tidigare (Europeiska kommissionen 2018, s.9). Utifrån kommissionens policy- och strategidokument handlar en hel del idéer om att från EU:s håll både övervaka och inneha en rådgivande roll vad gäller Kosovos implementering av policys som genomsyras av unionens normer och värderingar. Genomgående i materialet framhävs alltså vikten av att närma sig europeiska normer, värderingar och praxis som slags motkrav för bistånd och assistans. Dessutom betonar kommissionen ett flertal gånger att EU kommer att öka sitt stöd för denna omvandlingsprocess, vilket bland annat innefattar en handlingsplan för detta ändamål med sex olika flaggskeppsinitiativ

som riktar sig mot ömsesidiga intresseområden för EU och Kosovo (Europeiska kommissionen 2018, s.17).

För att stärka stödet till ett sådant specifikt område, rättsstatsprincipen, fokuserar EU på tre mål: bättre övervakning av reformer på rättsområdet, mer riktat tekniskt bistånd och förbättrat stöd till fundamentala rättigheter (Europeiska kommissionen 2018c, s.24). När det kommer till det första målet – övervakning av reformer på rättsområdet – bygger kommissionens nya strategi på referentgranskning ("peer reviews") av olika förvaltningar i specifika frågor. Under 2019 slutförde kommissionen tre serier av sådana granskningar, med avseende på verkställighet av domstolsbeslut, offentlig upphandling och korruption på hög nivå (ibid). För de två andra målen menar EU att fler rådgivande missioner bör utvidgas till Kosovo och i synnerhet hela regionen, som bygger på erfarenheter av tidigare rådgivande missioner (såsom EULEX) och som är understödda av legala experter från unionens medlemsstater (Europeiska kommissionen 2018, s.10).

The Commission will enhance its technical assistance to the Western Balkans to help them align with EU legislation and ensure its effective implementation in practice (Europeiska kommissionen 2018, s.9).

Bland de EU-institutioner i Kosovo som innehaft det största uppdraget med rådgivning och övervakning av rättsområdet återfinns EULEX, med parollen "monitoring, mentoring and advising" (MMA). Missionen har förutom övervaknings-, mentor- och rådgivningsuppdrag även haft ytterligare rättsliga verkställande funktioner, vilket gjorde det möjligt för EULEX-poliser, åklagare och domare att självständigt utreda, lagföra och få slutlig auktoritet över ärenden. Sedan det exekutiva mandatets officiella upphörande i juni 2018 har dock EULEX begränsade befogenheter, även om de andra uppdragen kvarstår (EULEX 2018). Bland annat har EULEX och övriga EU-institutioner i landet tillsammans med lokala rättsinstitutioner i Kosovo instiftat "The Joint Rule of Law Coordination Board" (JRCB) för att underlätta koordinering i främjandet av gemensamma mål som är relaterade till EU-reformer med avseende på Kosovos rättsområde. Det innefattar granskning av de lokala myndigheterna, uppföljningsåtgärder och hur de kan övervinna olika hinder i arbetet för en stark rättsstatsprincip (ibid). Trots att EULEX exekutiva befogenheter är begränsade och det fullständiga ansvaret successivt förflyttats till Kosovos legala myndigheter bekräftar alla JRCB-medlemmar att Kosovos rättssektor fortsatt skall gå i linje med europeiska standarder och normer (EULEX 2018, s.3).

I EULEX "*Compact Progress Report*" (2018) återfinns även ytterligare idéer som går i linje med EU:s kapacitet som aktör att påverka Kosovos rättsområde, inom ramen för EU och Kosovos gemensamma rättssamordning. Dessutom återfinns bekräftelse för gemensamma åtaganden att arbeta enligt EU:s samtliga policys, som

återfinns inom ramen för stabiliserings- och associeringsprocessen med Kosovo (EULEX 2018, s.6).

Recognising the need for the Kosovo authorities to effectively cooperate with EULEX Kosovo and the EUSR/EU Office so that further progress is made in the rule of law sector to reach the goals of the Compact and to satisfy the Kosovo EU accession aspirations” (EULEX 2018, s.5).

Acknowledging the commitment of the Kosovo rule of law institutions to implement their existing strategies and plans for further strengthening the rule of law and to work with the EUSR/EU Office and EULEX Kosovo to advance the joint agenda (ibid).

En viktig aspekt av unionens kapacitet som aktör är dock om olika instrument och policyer som EU utvecklat faktiskt understött eller hindrat normöverförande processer till Kosovo i praktiken, även om detta inte är uppsatsens huvudsakliga fokus. Naim Rashiti har i artikeln *"Ten years after EULEX: Key principles for EU flagship initiatives on the rule of law"* (2019) utvärderat EULEX arbete med att förstärka rättsstatsprincipen i Kosovo. Där tar han upp att komplexa förhållanden och inkompatibla agendor och intressen mellan EULEX och lokala myndigheter har lett till ett misslyckande, och även om det har gjorts framsteg i vissa specifika områden är Kosovos rättsstat fortsatt att betrakta som svag och präglas av inkompetens, korruption och politiska iblandning vilket resulterat i lågt förtroende hos befolkningen. Utifrån detta faktum går det att argumentera för att EU:s aktörskapacitet i Kosovo har varit bristande, eftersom olika strategier och tillvägagångssätt för att implementera och sprida policys och normer till rättsområdet har varit ineffektivt. Å andra sidan går det hävda, trots att Kosovos rättsstat fortsatt är svag, att detta nödvändigtvis inte måste påverka EU:s inflytande som en betydande aktör i landet väsentligt. Detta eftersom nya strategier och policyinstrument för att närma sig unionens värderingar har antagits Kosovo och EU emellan sedan det att EULEX exekutiva mandat upphörde under 2018.

Utifrån en sammantagen bild av idéerna i Europeiska kommissionens olika strategi- och policydokument samt EULEX rapport (2018) som handlar om hur EU formulerar och ämnar sprida normer och policys till Kosovos rättsområde sker det via varierande tillvägagångssätt. En stor del berör just en strategi som kan sammanfattas med EULEX motto: MMA, det vill säga genom att övervaka, vägleda och rådgiva Kosovo i implementeringen av policys som går i linje med och EU:s värderingar och standarder. Ett exempel från idéerna i materialet som lyfts fram om just övervakning av reformer på rättsområdet är kommissionens nya strategi som bygger på referentgranskningar av olika lokala förvaltningar i specifika frågor. Förutom dessa tillvägagångssätt, eller ett finansiellt sådant som kan liknas med en ”morot och piska”-strategi med avseende på det omfattande ekonomiska stöd EU erbjuder genom IPA III med dess motkrav; finns det belägg för att det även kan ske genom det Manners (2002) kallar kulturellt tilltagande. I *"A credible enlargement*

perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans” (2018) skriver kommissionen att EU även bör förstärka sitt politiska engagemang med Kosovo och länderna på västra Balkan.

Detta kan ske genom att erbjuda deltagande i informella råd, regelbundna kontakter på ministernivå och bli inkluderade i tekniska kommittéer samt kommissionens arbetsgrupper. Sammanfattningsvis kan detta material utifrån EU:s aktörsperspektiv vittna om att deras normöverförande processer till Kosovo gällande rättsområdet sker i varierande former och att det är ett mångdimensionellt arbete.

4.2 Faktor 2–4: Koherens inom den Europeiska unionen

4.2.1 Vertikal och horisontell koherens inom EU

Som tidigare nämnt är EU:s interna sammanhang en viktig aspekt i EU:s kapacitet att formulera och sprida normer och policys till ett partnerland, i detta fall Kosovo (Bretherton & Vogler 2006;2013). Här nedan kommer de faktorer (1.2 och 1.3) som berör EU:s vertikala och horisontella koherens att analyseras. Den vertikala koherensen berör om det existerar en gemensam uppfattning och strategi inom EU:s medlemsstater när det kommer till ett aktörskap i Kosovo, och den horisontella koherensen refererar till hur prioriterat Kosovo är som ett politikområde för EU. Dessa två faktorer är nära sammankopplade med varandra, varför de analyseras tillsammans.

Utifrån den Europeiska kommissionens verkställande status och genom Europaparlamentets institutionella roll vittnar idéerna i materialet om att EU utåt sett har en samlad uppfattning och strategi för Kosovo. Detta illustreras väl med följande citat:

This firm, merit-based prospect of full EU membership for the Western Balkans is in the Union's very own political, security and economic interest. In times of increasing global challenges and divisions, it remains more than ever a geostrategic investment in a stable, strong and united Europe... It is a key tool to promote democracy, rule of law and the respect for fundamental rights, which are also the main engines of economic integration and the essential anchor for fostering regional reconciliation and stability. Maintaining and enhancing this policy is thus indispensable for the EU's credibility, for the EU's success and for the EU's influence in the region and beyond - especially at times of heightened geopolitical competition (Europeiska kommissionen 2020b, s.1).

Konstaterandet ovan tar upp att ett aktivt partnerskap med länderna på västra Balkan ligger i EU:s egenintresse – både politiskt, säkerhetsmässigt och ekonomiskt. Utifrån citatet och bakgrunden till uppsatsens problemformulering går det även att tolka in att på grund av ett ökat intresse i regionen från andra internationella aktörer är det av stor vikt för EU att fortsätta arbeta för att vara en konsekvent och inflytelserik aktör, vilket identifieras som nödvändigt för bland annat EU:s trovärdighet och framgång.

Kommissionen skriver även att EU och dess medlemsstater konsekvent har uttryckt sitt entydiga stöd för ett europeiskt perspektiv på västra Balkan sedan 2000. Det Europeiska rådet har även bekräftat åtagandet och att ett fortsatt aktörskap är en viktig EU-policy (ibid). Dessutom visar idéerna genomgående i kommissionens material att Kosovo och dess rättsområde är viktiga prioriteringar, inte minst utifrån konstaterandet ovan att det ligger i unionens egenintresse. Med hänsyn till de många miljarder euro som delas ut i finansiellt stöd ökar även medlemsstaternas utgifter, vilket kommissionen hävdar återspeglar EU:s politiska prioriteringar (Europeiska kommissionen 2018, s.16). Mot detta visar dock ett flertal tidigare vetenskapliga artiklar på att EU:s medlemsstaters uppfattning har skiljt sig åt från EU:s officiella hållning, vilket även påverkat prioriteringar av reformer i Kosovo som ett viktigt policyområde för unionen.

Andrew Radin (2014) skriver att Rättsinsatsmissionen EULEX ursprungligen var en del av Marti Athisaaris "Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement" (CSP), som innefattade en plan för flera internationella organisationer att övervaka Kosovo efter att de blev oberoende från Serbien. CSP:s utgångspunkt var att FN:s säkerhetsråd skulle acceptera Kosovos självständighet, godkänna Athisaaris plan och omstrukturera den internationella närvaron i Kosovo. På grund av ett oenigt säkerhetsråd angående Kosovos oberoende status blev EULEX mandat dock mer komplicerat. Under 2008 förklarade sig Kosovo dock självständigt och antog CSP i sin konstitution, men eftersom 5 av 27 medlemsstater (Spanien, Grekland, Cypern, Rumänien och Slovakien) inte erkände Kosovos självständighet kunde inte EULEX mandat motiveras utifrån Kosovos konstitution (Radin 2014). Varför dessa EU-länder inte accepterar Kosovo som en självständig stat har inte att göra med att de är allierade med Serbien, Ryssland eller Kina – utan botten i inrikespolitik. Spanien vill exempelvis inte erkänna en sådan praxis, på grund av utbrytningsförsök från regionen Katalonien (Damberg 2019).

Efter förhandlingar och kompromisser med Serbien kunde dock missionen EULEX lanseras fullständigt i april 2009, men eftersom de fem EU-länderna dock inte erkänt Kosovo som en självständig stat, utformades missionen som att ha en neutral status angående Kosovos självständighet (Zupančič och Pejič 2018). Både Radin, Zupančič och Pejič menar dock till viss del att EULEX skapande enbart var en ursäkt för EU:s otillräckliga tydlighet i både politik och åtagande gentemot Kosovo, i synnerhet på grund av de icke-erkännande EU-länder men även EU som helhet,

som samtidigt försökte framhäva en stark ställning i regionen. Båda artiklarna visar på att detta utgjort ett betydande hinder för EULEX:s prestation och kapacitet i Kosovo, och som Radin (2014, s.183) uttrycker det har EULEX varit i den ”besvärliga positionen att hjälpa Kosovos regering utan att ha någon formell åsikt om huruvida Kosovo var en autonom region eller en oberoende stat”.

En sammantagen bild utifrån idéerna i strategi- och policydokumenten vittnar om att det existerar en vertikal koherens inom EU utifrån premissen att kommissionen skulle föra hela unionens talan. Däremot är det ett faktum att fem EU-länder fortsatt inte erkänner Kosovo som en självständig stat, vilken tidigare forskning på området hävdar har lett till komplikationer för EU att bedriva sitt rättsuppdrag på ett effektivt sätt. Att dessa EU-länder, dock av inrikespolitiska skäl, inte erkänner landet som EU har ett omfattande partnerskap med vittnar om att det existerar en viss inkoherens inom EU om uppfattningen för ett aktörskap i Kosovo. Däremot konstaterande kommissionen att det Europeiska rådet har bekräftat sitt fortsatta engagemang för att driva EU-policy i Kosovo, vilket spelar in på den horisontella koherensen – hur prioriterat politikområde Kosovo är för EU. Dessutom har idéerna i materialet betonat ett flertal gånger att det ligger i hela unionens intresse med ett aktivt aktörskap i Kosovo med målet att landet närmar sig EU, dels på grund av politiska och ekonomiska skäl, dels på grund av det geopolitiska läget i världen.

4.2.2 Institutionell koherens inom EU

För den sista faktorn som kännetecknar den Europeiska unionens interna attribut i dess aktörskapacitet, är det den institutionella koherensen inom EU som är i fokus. Den institutionella koherensen refererar till EU:s interna samordning och koordination för policystrategier på rättsområdet i Kosovo, både mellan och inom EU:s institutioner. Bretherton och Vogler (2013, s.383) lyfter fram att en särskild fråga gällande unionens institutionella koherens har varit en frånvaro av tillfredsställande mekanismer för hantering av dispyter – bland annat mellan det Europeiska rådet och kommissionen, men även inom kommissionen. Men som tidigare konstaterat berör aspekten likväl den interna kommunikationen mellan EU:s olika instanser.

Med hänsyn till att ett flertal EU-enheter varit stationerade i Kosovo, och att rättsuppdraget EULEX varit EU:s största mission någonsin under CSDP utan någon tidigare sådan erfarenhet, har detta följaktligen lett till problem med den interna kommunikationen. En aspekt av detta har varit att olika EU-enheter i Kosovo har rapporterat till olika EU-institutioner i Bryssel, vilket orsakat problem i samordning och koordination och i EU:s effektivitet att fungera allmänt i Kosovo (Grecievcu 2011, s.296). Tidigare fanns det även en särskild utmaning i den tudelade karaktären

hos EU:s särskilda representant i Kosovo (EUSR)/ den internationella civila representanten (ICR). ICR representerade länder som hade erkänt Kosovos självständighet och samtidigt representerade EU som helhet, inklusive de fem medlemsstater som inte erkänt Kosovos självständighet. När denna representant talade för ICR:s perspektiv var det i linje med att Kosovo var självständigt, men i sin roll som EU:s särskilda representant hade man en neutral hållning om Kosovos status (Grecievcu 2011, s.297). Idag ser det dock annorlunda ut eftersom ICR inte existerar utan enbart EUSR.

I kommissionens nuvarande strategi- och policydokument gällande utvidgningsstrategier lyfts det frekvent fram institutionella problem i partnerlandet som förhindrar implementering av policys, normer och strategier. I landrapporten för Kosovo från förra året menar kommissionen att ett hinder i arbetet har varit Kosovos otillräckliga samordning mellan lokala institutioner, och de bör ha effektivare mekanismer för att säkerställa en korrekt samordning av de olika programmen på rättsområdet som EU tillhandahåller, för att undvika ineffektivitet och inkoherens (Europeiska kommissionen 2020c, s.18).

De interna idéerna som berör EU:s institutionella koherens är någorlunda begränsat i materialet, i synnerhet gällande intern kommunikation och samordning. Däremot konstaterar kommissionen i ett kapitel som handlar om att skapa interna förutsättningar för att utvidga unionen att:

The EU itself needs to ensure that it will be ready institutionally to welcome new Member States once they have met the conditions set. The Union must be stronger and more solid, before it can be bigger (Europeiska kommissionen 2018, s.15).

För att säkerställa ett effektivt beslutsfattande inom EU konstaterar kommissionen att det är nödvändigt att förbättra policyområden under omröstningar med en kvalificerad majoritet i rådet, eftersom det behövs ett mer effektivt system för att ta itu med faktorer som negativt kan påverka rättsstatsprincipen i någon av EU:s medlemsstater. För att gå tillväga med detta kommer den interna kommunikationen att förbättras (Europeiska kommissionen 2018, s.18). Dessutom tog man upp att kommissionen kommer att anordna samordningsmöten med bland annat EES (Europeiska utrikestjänsten) för att diskutera hur handlingsplaner och mekanismer för operativt samarbete i implementeringen av reformer i Kosovo kan genomföras mer effektivt (ibid).

Utifrån en sammantagen bedömning går det att tolka in att EU har haft en del institutionella problem med kommunikation och samordning i Kosovo. I synnerhet kring det tidigare dilemmat att en officiell representant (EUSR/ICR) hade ett tudelat uppdrag i att representera hela unionen, inklusive de medlemsstater som inte erkänt Kosovos självständighet, och hålla en neutral hållning; men samtidigt i det andra uppdraget vara statusförpliktad i linje med Kosovos självständighet. Detta har

synnerligen skapat en del institutionella problem med samordning och koordination, dessutom utifrån faktumet att olika EU-enheter i Kosovo rapporterat till olika institutioner i Bryssel. Kommissionen konstaterade dock att EU själv måste vara redo institutionellt för en eventuell utvidgning. Det går således att tolka in att unionens institutionella koherens på specifika områden behöver bli mer funktionell utifrån de mål med utvidgningspolitiken de har, och att EU har strategier för att effektivisera samordning och koordination, som exempelvis samordningsmöten med EES, visar på att EU är medvetna om problematiken och idéerna vittnar om att de är beredda att ta itu med dessa dilemman.

5 Slutsats och diskussion

I denna uppsats har det huvudsakliga syftet varit att utveckla en djupare förståelse för EU:s roll som en internationell aktör genom att studera egenskaper i unionens aktörskapacitet gällande Kosovos rättsområde, utifrån en av tre dimensioner i Bretherton och Voglers teoretiska ramverk om aktörskap. Detta har handlat om fyra faktorer som kännetecknar EU:s kapacitet som en aktör. Tillvägagångssättet för detta ändamål har varit att analysera olika policy- och strategidokument från EU-kommissionen och rättsmissionen EULEX samt att kontrastera idéerna i detta material med mer kritiska infallsvinklar från tidigare forskning om EU:s aktörskap.

Utifrån de teoretiska och metodologiska valen som gjorts i studien, visar den första faktorn – som handlar om EU:s tillvägagångssätt för att sprida normer och policys – att detta sker i varierande former och via olika instrument. I materialet som studerats berör en betydande del av denna aspekt ett tillvägagångssätt som handlar om att via olika missioner övervaka, vägleda och ha en rådgivande funktion när det kommer till Kosovos implementering av policys som genomsyras av rättsstatsprincipen. Detta sker bland annat genom att sakkunniga inom EU-policys genomför referentgranskningar på Kosovos genomförande. Ett annat förfarande handlar om att via finansiella instrument, just nu via det senaste föranslutningsstödet IPA III, tillhandahålla ekonomiskt stöd med motkrav på att Kosovo implementerar och tar till sig EU:s policys och normer. En tredje utförandeform från EU:s perspektiv kan beskrivas som att de arbetar för att Kosovo ska ta till sig normer och policys genom kulturellt tilltagande, eftersom kommissionen lyfter fram förslag om att Kosovo ska ingå i informella råd, kommittéer och arbetsgrupper.

De tre andra faktorerna som kännetecknar EU:s aktörskapacitet har berört koherens i olika aspekter av unionens förmåga att formulera policys. Analysen kunde i materialet identifiera en viss grad av motsättningar mellan kommissionens uppfattning och kritiska infallsvinklar bland tidigare forskning. Med utgångspunkt i EU:s officiella hållning och med hänsyn till kommissionens verkställande status, existerar det både vertikal och horisontell koherens när det kommer till att formulera policys med avsikt att implementeras i Kosovos rättsområde. Utåt sett har EU:s medlemsstater en gemensam strategi och uppfattning om detta, samt att Kosovo kan betraktas som ett någorlunda prioriterat politikområde för unionen – som delvis motiveras med att det ligger i EU:s egenintresse. Mot detta har dock tidigare forskning påvisat att på grund av att fem av EU:s medlemsstater inte erkänner Kosovo som en suverän stat har detta lett till en ineffektivitet i EU:s

aktörskapacitet beträffande rättsområdet i landet, i synnerhet under den första delen av unionens aktörskap i Kosovo. När det kommer till EU:s institutionella koherens finns det även där belägg för att den varit bristfällig i ett tidigt skede. I och med att olika EU-enheter har rapporterat till olika institutioner i Bryssel och att EU:s officiella representant hade en tudelad roll när det kom till ställningstagande om Kosovos status är det föga förvånande att det lett till institutionella problem med kommunikation och samordning inom EU. Analysen av idéerna i materialet påvisar dock att det finns en ambition från unionens perspektiv att förbättra sin institutionella förmåga.

Med hänsyn till vad uppsatsens analys kommit fram till besitter EU en mängd olika instrument och verktyg för att kunna genomföra normöverförande processer till partnerländer. De övriga interna attribut som inverkar på EU:s kapacitet och förmåga att agera externt behöver dock i vissa avseenden effektiviseras för att säkerställa att EU:s policyformulering sker koherent, vilket den verkar ha gjort i vissa avseenden sedan EULEX lanserades. Utifrån EU:s perspektiv på sin aktörskapacitet kan den således påstås kännetecknas av bland annat en hög grad tekniskt bistånd, finansiell hjälp, norm- och policyspridande och ett egenintresse i att vara den mest inflytelserika aktören i regionen.

Avslutningsvis har uppsatsen mål varit att beskriva delar av EU:s aktörskap i Kosovo gällande ett grundläggande policyområde och identifiera och lyfta fram olika kännetecken i unionens kapacitet när det kommer till att formulera och sprida policys och normer. Således har det som studerats i allmänhet varit utifrån EU:s perspektiv, i synnerhet eftersom idéerna i primärmaterialet varit i fokus. Däremot är en fundamental aspekt av EU:s kapacitet faktiskt hur implementeringen av policys fungerar och går till i praktiken. Detta lyftes delvis fram i analysdelen, men har inte varit uppsatsens huvudsakliga fokus. Det är dock en intressant dimension att studera när det kommer till EU:s aktörskapacitet, och om spridandet av normer och policys kan påstås vara effektiv om det inte genomförs i praktiken i en särskilt omfattande utsträckning. Det landar således i ett dilemma om hur långt ett aktörskap likt det som kännetecknar EU, i linje med vad den här uppsatsen kommit fram till, sträcker sig – det vill säga om det utifrån ett aktörsperspektiv är tillräckligt att partnerlandet i teorin har en författning och lagstiftning som genomsyras av rättsstatsprincipen och andra EU-standarder – eller om spridandet av policys och normer förutsätter att dessa efterföljs i praktiken. Med en annan formulering och en frågeställning till framtida studier: När tar aktörens huvudsakliga ansvar slut och när tar partnerlandets huvudsakliga ansvar vid?

6 Referenser

Beckman, Ludvig, 2005. Grundbok i idéanalys, Stockholm: Santérus Förlag.

Bengtsson, Rikard, 2009. The EU and the European Security Order – Interfacing security actors. Abingdon: Routledge.

Bergström, Göran – Svärd, Per-Anders, 2018. Idé- och ideologianalys I: Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), 2018. Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textoch diskursanalys. 4:e upplagan. Lund: Studentlitteratur

Bretherton, Charlotte –Vogler, John, 2006. *The European Union as a Global Actor* (2:a uppl.). Abingdon: Routledge

Bretherton, Charlotte –Vogler, John, 2013. “A global actor past its peak?”. *International Relations Vol 27* (3), pp. 376-390.

Dammberg, Henrik, 2019. "Allt färre länder erkänner Kosovo som självständigt". Sveriges Radio. [Elektronisk] URL: <https://sverigesradio.se/artikel/7278274> Hämtad: 2021-05-19

EEAS, 2021. "Kosovo and the EU". [Elektronisk] URL: (https://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/1387/kosovo-and-eu_en) Hämtad: 2021-05-07

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. 2012. Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad (4:e uppl) Stockholm: Norstedts Juridik.

EULEX, 2018. “Compact Progress Report”. [Elektronisk] URL: <https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/106075-CPR-2018-En.PDF> Hämtad: 2021-05-16

EULEX, 2021. "About EULEX". [Elektronisk] URL: <https://eulex-kosovo.eu/?page=2,60> Hämtad: 2021-05-05

Europaparlamentet, 2018. "State of the Union debate: Strengthen EU as a global player". [Elektronisk] URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12102/state-of-the-union-debate-strengthen-eu-as-a-global-player> Hämtad: 2021-05-05

Europaparlamentet 2020. "Den europeiska grannskapspolitiken". [Elektronisk] URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/170/den-europeiska-grannskapspolitiken> Hämtad: 2021-05-06

Europaparlamentet, 2020. "Västra Balkan". [Elektronisk] URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/168/vastra-balkan> Hämtad: 2021-05-06

Europaparlamentet, 2020. "Unionens utvidgning". [Elektronisk] URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/167/unionens-utvidgning> Hämtad: 2021-05-07

Eu-fördraget (Fördraget om Europeiska unionen (konsoliderad version). Europeiska unionens officiella tidning, C 202, 7 juni 2016.)

Europeiska kommissionen, 2014. "Strategi för utvidgningen och huvudfrågor 2014-15". Bryssel: Europeiska kommissionen. [Elektronisk] URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0700&from=en> Hämtad 2021-05-07

Europeiska kommissionen, 2018. "A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans". Strasbourg: Europeiska kommissionen

Europeiska kommissionen, 2020a. "An Economic and Investment Plan for the Western Balkans". [Elektronisk] URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf Hämtad: 2021-05-17

Europeiska kommissionen, 2020b. "Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans". [Elektronisk] URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/enlargement-methodology_en.pdf Hämtad 2021-05-16

Europeiska kommissionen, 2020c. "Kosovo* 2020 Report". [Elektronisk] URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf Hämtad: 2021-05-15

Försvarsmakten, 2021. "UNMIK - Kosovo". [Elektronisk] URL: <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/var-historia/mer-historia/ovriga-insatser/unmik-kosovo/> Hämtad 2021-05-05

Greïçevci, Labinot, 2011. "EU Actorness in International Affairs: The Case of EULEX Mission in Kosovo". *Perspectives on European Politics and Society*, 12:3, 283-303

Haglund, Fredrik, 2020. "von der Leyen: Västra Balkan hör hemma i EU", Europaportalen. [Elektronisk] URL: (<https://www.europaportalen.se/2020/05/von-der-leyen-vastra-balkan-hor-hemma-i-eu>) Hämtad 2021-05-15

Jupille, Joseph – James, Caporaso, 1998. "States, agency, and rules: The European Union in global environmental politics". I C. Rhodes (Red.), *European Union in the World Community* (s. 213–230). London: Lynne Rienner Publishers.

Manners, Ian, 2002. "Normative Power Europe: A contradiction in terms?" *JCMS* 40:2, 2002.

Radin, Andrew, 2014. "Analysis of current events: towards the rule of law in Kosovo: EULEX should go". *Nationalities Papers*, 2014 Vol. 42, No.2, 181-194, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2013.870545>.

Rashiti, Naim, 2019. "Ten years after EULEX: Key principles for EU flagship initiatives on the rule of law". *CEPS Paper in Liberty and Security in Europe* No. 2019-07, May 2019

Regeringskansliet (Utrikesdepartementet), 2014. "Resultatstrategi för reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet för perioden 2014–2020".

Rettman, Andrew, 2018. "Germany urges EU to rival China in Western Balkans", *Euobserver*. [Elektronisk] URL: <https://euobserver.com/foreign/142823> Hämtad: 2021-05-18.

Richards, Yann – van Hamme, Gilles, 2013. "The European Union as an actor in international relations: A geographical assessment of European actorness". [Elektronisk] URL: https://www.cairnint.info/article_p.php?ID_ARTICLE=E_EG_421_0015 Hämtad: 2021-04-29

Sjöstedt, Gunnar, 1977. "*The external role of the European community*". Farnborough: Saxon House

Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber

Utrikespolitiska institutet (Landguiden), 2021. "Kosovo". [Elektronisk] URL: <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/kosovo/> Hämtad: 2021-05-05

Zupančič, Rok – Nina Pejič, 2018. "EULEX Kosovo: Projecting the EU's Normative Power via a Rule-of-Law Mission". I: Limits to the European Union's Normative Power in a Post-conflict Society. SpringerBriefs in Population Studies. Springer, Cham